

árulás következtében 1789. március 15-én megbukott. Tiradentest és társait elfogták, 3 évig raboskodott Rióban, egy föld alatti cellában, és csak gyóntatójával érintkezhetett. Eleinte tagadott, de hogy elkerülje a további szembesítéseket, magára vállalta a mozgalom teljes felelősségét. Ezzel a hősi tettel társai nagy részét sikerült megmentenie. Hat személyt így is halálra ítélték, de Mária, portugál királynő társai ítéletét életfogytiglani száműzésre enyhítette. Tiradentest, aki kitarzott elvei mellett Rióban a róla elnevezett téren akasztották fel. A portugál udvar példát statuált, a holttestet lefejeztette, felnagyeltette és a tartomány több pontján, cölöpökre húzva kiállította azon az úton, ahol

életében többször járt. Javait elkobozták, házát földig lerombolták, helyét sóval szórták be, hogy nyomát örökre eltüntessék. 30 évvel a történetek után Brazília mint császárság függetlenné vált, 100 évvel később pedig szövetségi köztársasággá alakult. 1867-ben Ouro Pretóban emlékművet állítottak Tiradentesnek, ország-szerte több teret és utcát neveztek el róla, sőt szülőhelye is felvette nevét. Rióban a Palacio Tiradentes nevű szép eklektikus épületben az állami törvényhozó testület ülészik. A palota előtt áll négy és fél méteres bronzszobra.

1965. december 9-én a brazil nemzet védelmezőjeként törvénybe foglalták a nevét.

DR. VÉGH TIBOR

Mosdós

Az elmúlt évben került a kezembe ez az *Emlékkönyv*, melyet az akkori nevén „A Somogy megyei Tüdő- és Szívkórház” fél évszázados fennállása alkalmából adtak ki. A 180 oldalas, sok dokumentumot és képet tartalmazó kötet, az akkori orvos igazgató, dr. Gyurkovits Kálmán címzetes egyetemi tanár keze munkája nyomán jött létre. Mivel feltehetően sokak számára ismeretlen a település és a kórház története, érdemesnek tűnik a patinás épület kultúrtörténeti vonatkozásait és az intézmény izgalmasan változó egészségügyi funkcióit e helyen felvázolni.

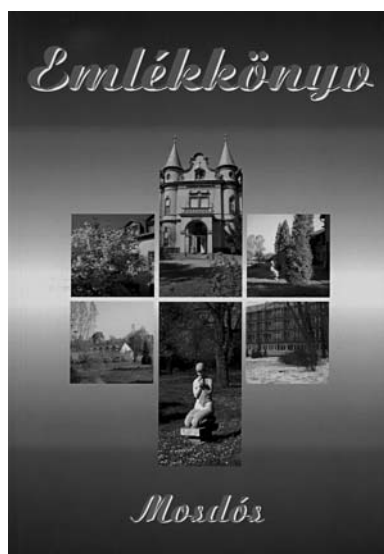
Részletek az *Emlékkönyv* „Történeti visszatekintés” című fejezetéből: „Mosdós Kaposvártól 17 kilométerre keletre, a Kapos folyó völgyében és a külső-somogyi-dombság enyhe lejtőjén fekvő kisközség. Határában talált leletek, illetve feltárt temetkezési helyek arra utalnak, hogy a település és környéke időszámításunk kezdete előtt is lakott hely volt.”

„A falu történetét okleveles adatok alapján 1550-ből ismerjük. A török uralom alatt felte-

hetően csaknem teljesen elpusztult – 1719-ben mindössze 10 háztartást írtak össze. 1735-ben már iskolát tartott itt fenn a katolikus egyház. A múlt század végén, a Pallavicinik hívására, a Paulai Szent Vincéről elnevezett női szerzetesrend telepedett le, akik 1948-ig óvodát és leányiskolát működtettek.”

„Az egykori kolostor ma óvodának ad helyet. A falut a század közepén már 870-en lakták. A község legrégebb, kiemelkedő épülete a klasszicista stílusban, 1843-ban emelt katolikus templom. A település múlt században használt pecsétjén szőlőfürt és kacor, Mosdós mai címerén kastély látható.”

Az *Emlékkönyv* Függelék részében Fekete Csaba József építész mérnök hallgató írásából ismerhetők meg bővebben a Pallavicini család és az uradalom története. Az család eredete a VII–VIII. századi Itáliába vezethető vissza. Később Lombardia és Velence területén terjeszkedtek. Az örgrófságot 1360-ban, a velencei patríciusságot 1427-ben nyerték el. A családnév a magyar történelemben először szomorú

alkalomból szerepel. 1551 decemberében Sforza Pallavicini főkapitány kilenc orgyilkos élén tört be az alvinci kastélyba, ahol Fráter György bíborost, erdélyi vajdát Habsburg parancsra megölték. Az első Pallavicini jóval később, az 1700-as években szerzett birtokokat Magyarországon. A XIX. század elején indigenátust nyertek (nevezetesen Pallavicini Edvárd, aki akkor már a mindszentalgói uradalom birtokosa volt), és „magyar házakkal sógorosodva” terjedelmes jószágokhoz jutottak. Edvárd unokája, Pallavicini Ede (1845–1914), akinek nagyobb birtoka Szeged környékén, Ópusztaszeren volt, mosdósi uradalmára csak vadászni járt, 1880 körül már a 3 400 kat. hold kiterjedésű uradalom felét birtokolta. A 20. század elejére jól működő gazdaságot teremtett. Az általa kezdeményezett kastélyépítkezést 1892-ben fejezték be. A főépület erősen eklektizáló, a skót lovagvárat utánzó, a századelő és a századforduló kastélyépítészetének ízlésvilágát tükrözi. A természeti értékekben gazdag tájképi kert északi peremén kőbálványokkal kísért, kovácsoltvas kaputól sétány indul, melynek végén a kastély emelkedik. A nagy értékű ingatlan, benne 4 000 kötetes könyvtárral, értékes szarvasagancs-gyűjteménnyel György fia tulajdonába került, aki Andrássy Borbálát vette nőül. Négy közül egyik gyermekük Pálincás (Pallavicini) Antal honvéd őrnagy az 1956-os forradalom kivégzett mártírja volt. Pallavicini György hamarosan az egész uradalmat eladta az intézőjének, aki a közelben egy kisebb kúriát építtetett, ezt ma is kiskastélynak hívják.

Folytatva a „Történeti visszatekintés”-t:

„A kastélyt 1938-ban az akkori betegbiztosító vette meg a megyével közösen, gyermek-tbc-szanatórium céljára. 1939-ben kezdték átalakítani, de közbejött a háború, hamarosan lengyel menekülttábor rendeztek be.”

A közel 200 menekült lengyel katona és katonatiszt befogadása révén az üldözöttek 1939. szeptember 27. és 1944. december 13. között itt otthonra találtak. A magyar kormányzat részéről ez akkor bátor politikai tett volt a németekkel szemben. Az utókor emlékezéseként 2009. október 26-án az egykori Pallavicini-kastély aulájában a kórházvezetés lengyel követségi képviselő jelenlétében emléktábla-avató ünnepséget tartott.

„1944. decemberben a szovjet hadvezetés hadikórház céljára vette igénybe az épületet. A há-

A mosdósi kórház épülete napjainkban

ború után görög gyermekek laktak itt néhány hónapig. Időközben állandóan napirenden volt Somogy megye törvényhatósági bizottságának az a véghatározata, amely még 1947. június 2-án a mosdósi kastély tüdőbetegotthon céljára történő átalakítását tűzte ki feladatul. Az idő sürgetett, a II. világháború utáni katasztrofális gyermek-tbc-helyzet megoldására azonnal lépéseket kellett tenni. Így, 1948-ban végre megkezdődhetett a kastély gyermek-tbc-szanatóriumra való belső átalakítása. A kórház működése 26 dolgozóval egy év múlva, 1949. november 25-én indult meg. Az intézet első szervezője és lelkes vezetője, Dr. Teleki Kálmán és Dr. Szabó Katalin volt, aki Bajáról került a kórház élére, és férjével együtt látták el az orvosi teendőket. A szanatórium első felszerelését a Svéd Vöröskeresztől kapta.”

„Az intézmény szakmai felszereltsége bizony szegényes volt, csupán egy röntgenátvilágító készülékből állt. Felmerül a kérdés, miért éppen itt létesítették az intézetet? A választás több ok miatt esett Mosdósra. Először is a Gyermekvédő Liga a Dunántúlon már 1929-ben létrehozott két intézetet: Szentgotthárdon és Farkasgyepűn. Földrajzilag tehát a Dél-Dunántúlon kellett a következőt létesíteni. Másodszer: a Pallavicini-kastély az akkori időben igen jó állapotban volt, ezért ezt vette meg Somogy megye törvényhatósága, tüdőgyógyintézet kialakítása céljából. Ezen kívül kiemelkedően fontos volt a kórház létesítése szempontjából a terület kedvező mikroklimatikus helyzete. A kastély és a kórház pavilonjai csaknem 20 holdas park közepén helyezkednek el, így a levegő szinte teljesen pormentes. Az intézmény távol esik nagy forgalmú főutaktól, a közelben nincs semmilyen nagy légszennyezettséget okozó üzem.

Összességében tehát Mosdós mikroklímája mindig kedvező volt a légúti betegségekben szenvedők számára. S tegyük hozzá, a csodálatos park, a szép környezet, a csend lelkileg is gyógyít! Kezdetben tehát döntően a gyermek-tuberkulózis elleni küzdelem célját szolgálta az intézet, ekkor a fő hangsúlyt a gyógyításban még a tiszta levegő és a jó táplálkozás jelentette.

A gyermek-tbc-szanatórium létesítésekor arra is gondoltak, hogy a hosszabb ápolás ideje alatt a betegek ne maradjanak le a tanulásban. Az általános iskola 8 osztályát a gyermekek folytathatták az intézetben, amíg itt ápolták őket, a kisebbek részére pedig óvoda biztosította a foglalkoztatást.

Az 50-es években orvosi körökben ország-szerte nagy eseménynek számított az évenként megrendezett tudományos nap Mosdóson. Ősztől tavaszig továbbképző előadásokat szerveztek az ápoló személyzet szakmai továbbfejlődése érdekében.

1953-ban Dr. Lakatos Károly lett a kórház vezető főorvosa. Mind Telekiné, mind Lakatos Károly teljes odaadással igyekeztek fejleszteni az akkori körülményekhez, illetve lehetőségekhez képest az intézetet. 1958-tól 1959-ig Dr. Varga Gyula mint megbízott főorvos vezette az intézményt. 1959 októberétől vette át a kórház irányítását Dr. Andrásosfy Barna. Az ő nevéhez fűződik a kórház három és fél évtizeden át tartó folyamatos bővülése, töretlen szakmai fejlődése, amely elismertséget vívott ki nemcsak a környezetében, hanem országos szinten is.

Jelentős dátum a kórház történetében 1963. július 1., ekkor lett önálló intézmény. Új elnevezése: Somogy Megyei Tanács Gyermek-TBC Gyógyintézete, Mosdós. Mi tette szükségessé az intézet önállóvá válását, és miért éppen 1963-ban? A szomszédos megyék: Baranya, Tolna és Zala megye mind 300 ágyas, az akkori időhöz képest korszerűen felszerelt felnőtt-tüdőgyógyintézetet kaptak. Somogy megye akkori egészségügyi vezetői, látva, hogy a megyében az adott körülmények között más lehetőség nincs, a mosdósi kórházat szánták bázisintézetnek, megyei vezető szakkórháznak."

Még előzőleg, 1960 decemberében Mosdósra költözött a kaposvári tbc-decentrum. Folyamatosan több nagy beruházásra és korszerűsítésre került sor. 1969-ben 110 ágyas betegosztályt adtak át, melyben már felnőtt tüdőbetegeket ápol-

tak. 1979-ben a portaépület emeletráépítésével szakrendelőket alakítottak ki. 1982-ben elkészült a 140 ágyas pavilon. 1986-ban korszerű vízforgatóval ellátott 8,5 × 25 méter nagyságú fedett uszoda épült, melyet Darnyi Tamás avatott fel. Ezt követően még meleg vizes gyógyuszo-da is épült kisgyermek számára. Mindezek a szaunával, edzőteremmel stb. együtt a modern mozgásrehabilitációt szolgálták. Az intézmény a legmagasabb, 440-es ágyszámát 1990-ben érte el. 1991 júniusától Somogy Megye Tüdő- és Szívkörháza néven folyt tovább a működés, gyermek- és felnőtt pulmonológiai osztályokkal, általános belgyógyászattal és kardiológiai osztállyal. 1997. januártól a kórház ágylétszáma 283-ra csökkent. 1998-ban 36 ágygyal szakspecifikus légzésrehabilitációs osztály kezdte meg működését gyermekek, majd később felnőttek számára is.

Érdekességként idetartozik, hogy 1919 nyarán Rippl-Rónai József festőiskolát vezetett itt. Ezt a szép hagyományt sok éven át felelevenítették. A nyaranta itt alkotó, határokon túlról is érkező művészek munkáival gazdagodott az intézet. A rendszeresen szervezett képzőművészeti kiállítások, irodalmi és más kulturális rendezvények a község lakossága előtt is nyitva álltak.

Az *Emlékkönyv* megjelenése óta az intézmény életében folyamatosan markáns változások következtek be. Az elsőt honlapidézetel mutatjuk be: „2002. július 1-jétől a fenntartói feladatokat a megyei önkormányzattól a Magyarországi Református Egyház vette át, ezzel új fejezet nyílt a kórház fejlődésében. 2006. január 1-től a kórház főigazgatói teendőit dr. Velkey György látja el, aki a Bethesda Gyermekkörház vezetése mellett vállalta fel ezt a feladatot.” Viszont 2007 januárjától az egészségügyi feladatokat ellátó részek a Kaposi Mór Oktató Kórház Mosdósi Telephelyeként üzemelnek, és csak az iskola és az idősek otthona maradt egyházi kötelékben. Az önállóságát feladni kényszerült intézmény kórházi osztályainak fennmaradását a továbbiakban a komplex rehabilitációs központtá fejlesztés lehetősége jelentheti.

Köszönetnyilvánítás: Prof. Dr. Gyurkovits Kálmán osztályvezető főorvosnak, akinek gondos segítsége nélkül ez a közlemény nem születhetett volna meg.

DR. GÖMÖR BÉLA